

alGOVrithms 3.0

PREPORUKE POLITIKE

**Koliko su automatizovane naše
javne procedure: Češka,
Mađarska, Kosovo i Poljska**

OPEN DATA KOSOVO

alGOVrithms 3.0

Koliko su automatizovane naše javne procedure: Češka, Mađarska, Kosovo i Poljska

Autori:

Michal Škop, Kohovolit.eu – Češka

Orsolya Vincze, K-Monitor – Mađarska

Ariana Gjuli, Open Data Kosovo - Kosovo

Krzysztof Izdebski, INPRIS Institut za pravo i društvo – Poljska

Uredili:

Ariana Gjuli, Open Data Kosovo - Kosovo

Krzysztof Izdebski, INPRIS Institut za pravo i društvo – Poljska

Koordinator istraživanja:

Delvina Haxhijaha, Open Data Kosovo - Kosovo

Godina: mart 2023.

• Visegrad Fund

Ovaj projekat sufinansiraju vlade Češke, Mađarske, Poljske i Slovačke kroz višegradske grantove iz Međunarodnog višegradskog fonda, kao i Ministarstvo inostranih poslova Republike Koreje. Misija fonda je da unapredi ideje za održivu regionalnu saradnju u srednjoj Evropi.

REZIME

Ovaj izveštaj se fokusira na upotrebu automatizovanih sistema koji pomažu u donošenju odluka u odnosima između vlade i građana u ciljanim zemljama: Češkoj, Mađarskoj, Kosovu i Poljskoj.

Iako postoje novi primeri upotrebe ADM-a u javnom sektoru, u poslednje dve godine nije zabeležen porast. Slična je situacija i sa regulacijom transparentnosti tehnoloških alata i sprovođenja politika i strategija. Čini se da vlade EU uključene u ovu studiju čekaju konačnu regulativu VI, a zanemaruju stvaranje transparentnog okvira za jednostavnije algoritamske alate. Slična situacija je i na Kosovu, gde, uprkos tome što je istaknuto u poslednjem izveštaju iz 2021. godine, rad na regulisanju transparentnosti ADM-a nije počeo.

Opet – kao i 2019. izdvajamo – one sisteme koji funkcionišu u pravosuđu. Ovo je izuzetno važno, upravo zato što sistemi koje smo identifikovali za raspoređivanje sudija po predmetima utiču na pravo na pravično suđenje.

Iako ne postoje primeri takvih sistema koji bi pomogli sudijama u izricanju kazni, postoje sistemi dodele predmeta koji zahtevaju odgovarajuće procedure kako bi se osiguralo pravično suđenje. U Poljskoj je pristup zajedničkom algoritmu sistema slučajne dodele sudskih predmeta stečen nakon godina parnica, ali se Ministarstvo pravde opire objavljivanju izvornog koda. U Mađarskoj postoji sličan alat, ali ga samo delimično primenjuje Metropolitanski sud u Budimpešti. Na Kosovu se Informativni sistem za upravljanje predmetima koristi u svim sudskim predmetima i postoji sistemska i nezavisna kontrola njegovog sprovođenja. Norveška pravosudna administracija prati sprovođenje projekta i nudi kvalifikovanu ekspertizu u vezi sa sprovođenjem. Izveštaj ukazuje na potrebu uvođenja mehanizama za osiguranje veće transparentnosti i mogućnosti da kompetentni, nezavisni revizori prate korišćenje ovih alata u Poljskoj i Mađarskoj, s obzirom na probleme sa vladavinom prava u tim zemljama.

Predstavljamo i druge primere upotrebe ADM-a. Zanimljivo je da je većina sistema koje smo identifikovali usmerena na poboljšanje državne kontrole nad građanima. Bilo da je u pitanju kontrola brzine, upotreba sistema za prepoznavanje lica ili, konačno, alati za kontrolu bankovnih računa građana.

Malo je alata koji direktno poboljšavaju dobrobit građana. Napominjemo, međutim, da sistemi dizajnirani da utiču na uštedu energije postaju sve popularniji.

Ovo može biti zbog činjenice da građani, akademici i organizacije civilnog društva još uvek nisu uključeni u procese planiranja algoritamskih alata i nisu konsultovani o mogućim rizicima koji su uključeni.

To je razlog više zašto je potrebno da date preporuke odjeknu. U nastavku su date opšte preporuke koje bi sve zemlje trebale sprovesti, a u odeljku ćete pronaći preporuke posebno upućene nacionalnim vladama svake od zemalja.

-Uvođenje sistemskog okvira za algoritamsku transparentnost:

-Izgradnja kapaciteta među službenicima i predstavnicima organizacija civilnog društva:

-Uvođenje sistematskog okvira za evaluaciju učinka ADM-a:

POSTIZANJE NAPRETKA 2023

Preporuke politike u smislu automatizovanog donošenja odluka u Češkoj, Mađarskoj, Kosovu i Poljskoj

S obzirom na specifičnosti svake od proučavanih zemalja, kako u pogledu političke kulture tako i opšteg tehnološkog napretka, odlučili smo da damo preporuke posebno za svaku zemlju. Međutim, moguće je identifikovati univerzalna rešenja koja bi trebalo primeniti, kako u svakoj od proučavanih zemalja, tako i svuda gde postoje ambicije da razvoj IT bude povezan sa brigom za ljudska prava i demokratske vrednosti. To su:

- Uvođenje sistemskog okvira za algoritamsku transparentnost:

Ovo bi trebalo da se zasniva na nekoliko nivoa. Jasna komunikacija, npr. na veb stranici subjekta koji primenjuje algoritam, o osnovnim principima algoritma. Koji se podaci koriste, koji su mehanizmi za njihovo kombinovanje, ko je autor tehnologije, ko je odgovoran za njen rad i, na kraju, kako se žaliti na ishod presude. Sledeći nivo je da sadržaj algoritma i izvornog koda bude dostupan. U principu, ADM-ovi koje koriste javne vlasti treba da budu zasnovani na takozvanom otvorenom izvornom kodu.

- Izgradnja kapaciteta među službenicima i predstavnicima organizacija civilnog društva:

Postoji hitna potreba za jačanjem digitalnog znanja i kompetencija među onima koji koriste ADM i onima koji mogu proceniti njihov učinak, npr. u odnosu na rizik od diskriminacije. Obuka, iako se sprovodi zasebno za svaku od ovih grupa, treba da sadrži i elemente sukoba različitih perspektiva – građanskih i zvaničnih.

- Uvođenje sistemskog okvira za procenu učinka ADM-a:

Ovo bi trebalo da se dogodi već u fazi planiranja stvaranja ili kupovine alata, ali i tokom životnog ciklusa upotrebe. Organizacije civilnog društva i nezavisne revizorske institucije trebale bi biti važni akteri u ovom procesu.

Na osnovu nalaza svake od ciljanih zemalja, treba uzeti u obzir sledeće preporuke:

- Mora postojati jasan pravni okvir koji reguliše upotrebu alGOVrithm-ova.

Kao što je pokazano u slučaju prepoznavanja lica na aerodromu u Pragu, sistem je regulisan sa nekoliko pravnih dokumenata i još uvek postoje važna otvorena pravna pitanja o sistemu. Ovo je važan korak ka osiguranju da se upotreba alGOVrithm-ova obavlja u zakonskom okviru koji je transparentan i pravičan.

- Transparentnost bi trebala biti ključni element svakog alGOVrithm sistema.

Algoritmi koji se koriste u sistemu za prepoznavanje lica i sistemu kontrole parkiranja uopšte nisu javno dostupni. Stoga bi trebalo težiti ka većoj transparentnosti u ovim sistemima. Algoritmi koji se koriste u javnim sistemima trebali bi biti dostupni javnosti kako bi se osiguralo da ne produžavaju greške, predrasude ili diskriminatorne prakse.

- Trebao bi postojati nezavisni mehanizam nadzora kako bi se osiguralo da se alGOVrithm-ova koriste etički i odgovorno.

Nadzorni mehanizam trebao bi biti nezavisno telo sa ovlašćenjima da revidira i proverava upotrebu alGOVrithm-ova u različitim oblastima, uključujući javnu sigurnost, kontrolu parkiranja i vremenska upozorenja.

- Trebalo bi insistirati na korišćenju algoritama otvorenog koda u javnim sistemima. Algoritmi otvorenog koda su algoritmi čiji je izvorni kod javno dostupan, omogućavajući svakome da ih pregleda, modifikuje i koristi. Ovaj pristup može pomoći u promovisanju transparentnosti i odgovornosti u alGOVrithm sistemima.

- Trebalo bi se potruditi da se javnost edukuje o alGOVrithm-ova i njihovoj upotrebi u različitim oblastima. Javnost treba biti informisana o prednostima i rizicima ovih sistema. To se može učiniti putem kampanja podizanja svesti javnosti, javnih konsultacija i inicijativa za angažovanje zajednice.

Mađarska

- Transparentnost bi trebala biti vodeći princip:

- Nasleđeni sistemi i gotovi IT softver za ADM moraju biti revidirani kako bi bili zamenjeni rešenjima otvorenog koda
- treba uspostaviti centralnu, državnu bazu podataka, gde javnost može pristupiti informacijama o svim alGOvrithm-ova gde se odvija automatizovano donošenje odluka i profilisanje.

- Obrazovanje je najvažniji faktor u bliskoj budućnosti:

- Zainteresovane strane moraju dobiti sveobuhvatne i razumljive informacije o njihovim pravima.
- Trebalo bi širiti pristup osnovnim pravima i u javnoj upravi, posebno u oblastima u kojima se takvi ADM-ovi razvijaju, dizajniraju i nabavljaju.
- Stvaranje građanskog dijaloga i dijaloga zainteresovanih strana sa javnim vlastima

Kosovo

-Nacionalna strategija podržava upotrebu VI u javnim procedurama

-Uključuje specifičan cilj koji se odnosi na upotrebu veštačke inteligencije (VI) (upotreba algoritama u donošenju odluka) kao dela Strategije digitalne agende, ili strategije e-uprave Kosova;

-Kreiranje VI registra

-Nakon sprovođenja prve preporuke, važno je razviti javni VI registar kao standardizovani i pristupačni alat za dokumentovanje odluka koje su donesene u procesu razvoja i primene algoritma u procedurama zemlje.

-Promocija postojećih alGOVrithm-ova

- Fokus na promovisanje postojećih predmeta u pogledu upotrebe alGOVrithm-ova kao dela javnih procedura, i informisanje javnosti o njihovom značaju;

-Bolja interoperabilnost

- Osigurati bolju interoperabilnost državnih institucija (centralni i lokalni nivo) u pogledu primene algoritama koji imaju za cilj da unaprede automatizovano donošenje odluka;

Poljska

-Sprovesti zakonsku regulativu koja nameće jasnu obavezu stavljanja na raspolaganje opisa rada algoritama, kao i objavljivanja izvornog koda automatizovanih sistema za donošenje odluka. Ograničenje može nastati samo u strogo određenim slučajevima kao što je sigurnost ili usko definisana poverljivost poslovanja.

-Sprovođenju automatizovanog sistema odlučivanja koji utiče na prava i obaveze građana obavezno mora da prethodi procena uticaja uzimajući u obzir, između ostalog, efekte na rizik od diskriminacije. Posebno u slučaju alata koje primenjuju pravosuđe i tužilaštvo.

-Trebalo bi uložiti sistemske napore da se poboljša kompetentnost službenika (ali i, na primer, sudija) odgovornih za sprovođenje i upravljanje automatizovanim sistemima donošenja odluka. Posebno u pogledu procene potencijalnih rizika po ljudska prava.

-Takođe je potrebno organizovati sistemske aktivnosti za povećanje kompetentnosti predstavnika nevladinih organizacija, novinara i akademika u identifikovanju specifičnih rizika koji proizilaze iz rada automatizovanih sistema odlučivanja.

-Javne institucije (kako one koje funkcionišu na lokalnom i centralnom nivou, tako i sudovi i tužilaštva) treba da objave planove za uspostavljanje ili nabavku sistema automatskog odlučivanja, zajedno sa osnovnim informacijama o nameranim svrhama njihovog rada.

Ovaj projekat sufinansiraju vlade Češke, Mađarske, Poljske i Slovačke kroz Višegradske grantove Međunarodnog Višegradskog fonda (Višegradski grant br. 22220279), kao i Ministarstvo inostranih poslova Republike Koreje.

podržavaju

• **Visegrad Fund**

**Ministarstvo inostranih poslova
Republika Koreja**

PARTNERI PROJEKTA:

INPRIS

MONITOR

kohovolit.eu

alGOVrithms 3.0

PREPORUKE POLITIKE

**Koliko su automatizovane naše
javne procedure: Češka,
Mađarska, Kosovo i Poljska**
